

BØRN OG UNGE
Aarhus Kommune

SEKSUALUNDERSVISNING

7. - 9. KLASSE

KOLOFON

Vejledningen til seksualundervisning i Aarhus Kommune er en redigeret version af Københavns Kommunes vejledning til seksualundervisningen, der er udarbejdet af Sex & Samfund i samarbejde med Københavns Kommunes Børne- og Ungdomsforvaltning og Sundheds- og Omsorgsforvaltning i foråret 2012.¹

Udgivet af:	Sundhed og Trivsel, Børn og Unge, Aarhus Kommune
Indhold:	Lone Smidt, national projektleder, Sex & Samfund
Redaktion:	Anette Østergaard, sundhedsplejerske, Sundhed og Trivsel, Børn og Unge Karen Mette Hansen, konsulent, Sundhed og Trivsel, Børn og Unge Lone Smidt, national projektleder, Sex & Samfund
Grafik og layout:	Kommunikation, Børn og Unge, Aarhus Kommune

¹ Information om Københavns Kommunes vejledning til seksualundervisning kan findes på <http://www.sexogsamfund.dk/Default.aspx?ID=26113&PID=153829&Action=1&NewsId=4033>

INDHOLDSFORTEGNELSE

Aarhus Kommunes vejledning til sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab	s.4
--	-----

Kompetenceområde: Sundhed og trivsel

Færdigheds- og vidensområde: SUNDHEDSFREMME	s.5
Færdigheds- og vidensområde: LIVSSTIL OG LEVEVILKÅR	s.8
Færdigheds- og vidensområde: ULIGHED I SUNDHED	s.12
Færdigheds- og vidensområde: PERSONLIGE GRÆNSER	s.14
Færdigheds- og vidensområde: RELATIONER	s.17
Færdigheds- og vidensområde: SEKSUEL SUNDHED	s.19

Kompetenceområde: Køn, krop og seksualitet

Færdigheds- og vidensområde: KØN, NORMER OG IDEALER	s.22
Færdigheds- og vidensområde: SEKSUELLE RETTIGHEDER	s.27

AARHUS KOMMUNES VEJLEDNING TIL SUNDHEDS- OG SEKSUALUNDERVISNING OG FAMILIEKUNDSKAB

Dette hæfte er en del af Aarhus Kommunes vejledning til sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, som består af i alt fire hæfter.

Introduktion til underviseren

- Seksualundervisning 0.-3. klasse
- Seksualundervisning 4.-6. klasse
- Seksualundervisning 7.-9. klasse

Vejledningen er udarbejdet med afsæt i forenklede Fælles Mål for det obligatoriske emne sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. I vejledningen præsenteres ideer til, hvordan de obligatoriske kompetencemål for emnets to kompetenceområder; Sundhed og trivsel samt Krop, køn og seksualitet samt de tilhørende færdigheds- og vidensområder for emnet kan omsættes til læringsforløb.

Der er i vejledningen lagt særlig vægt på perspektiver, der handler om krop, køn, relationer, grænser og seksualitet. Der er dog også tænkt andre sundhedsfaglige problemstillinger ind, og vejledningen dækker samtlige færdigheds- og vidensområder fra Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. Til hvert færdigheds- og vidensområde præsenteres ideer til indhold, der kan inspirere til at formulere relevante læringsmål for de konkrete elever, man skal undervise.

Der er overlap mellem de forslag til indhold, der præsenteres inden for de forskellige færdigheds- og vidensområder. Dette giver mulighed for, at den enkelte underviser eller det enkelte team, frit kan sammensætte et forløb, som er relevant for netop ens eget klassetrin, hvor der arbejdes med flere færdigheds- og vidensmål på tværs af kompetenceområderne.

I tilknytning til vejledningens ideer til indhold præsenteres forslag til aktiviteter og materialevalg. Der henvises endvidere til, hvilke andre af skolens fag og emner, der kan sættes i spil i tilknytning til det eller de videns- og færdighedsområder, der arbejdes med. Med afsæt i principperne om "Den åbne skole" findes der i vejledningen inspiration til, hvordan tilbud og muligheder i lokalmiljøet kan inddrages i undervisningen. Der gives forslag til samarbejde med sundhedsplejersken.

I "Introduktion til underviseren" findes mere information om brugen af vejledningen.

Formålet med sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab er, at eleverne skal udvikle kompetencer til at handle og træffe valg i forhold til sundhed og trivsel. Øvelsesformer, der udfordrer eleverne til at tage stilling, og sætter eleverne i situationer, hvor de skal udvikle konkrete ideer til handlinger og overveje fordele og ulemper ved forskellige handlemuligheder bidrager til at gøre undervisningen konkret og handlingsorienteret. Under "ideer til aktiviteter" nævnes flere steder en række øvelsesformer, der handler om at tage stilling og træffe valg. Det er øvelsesformer som cases, dilemmaøvelser og vurderingsøvelser. Under "Forslag til materialer og henvisninger" findes forslag til, hvor man kan finde den form for øvelser. Læs mere om de forskellige øvelsesformer på bedreseksualundervisning.dk

KOMPETENCEOMRÅDE: SUNDHED OG TRIVSEL

Færdigheds- og vidensområde: SUNDHEDSFREMME

	IDEER TIL INDHOLD	IDEER TIL AKTIVITETER
Færdighedsmål: <i>Eleven kan diskutere hvordan sundhed og trivsel kan fremmes gennem sundhedspolitikker</i> Vidensmål: <i>Eleven har viden om sundhedspolitikker</i>	• Hvordan kan man fremme sin egen og andres sundhed og trivsel? • Hvilken betydning har bevægelse i skolen for elevernes sundhed og trivsel? • Hvordan kan skolens sundhedspolitik bidrage til at fremme elevernes sundhed og trivsel? • Hvordan kommer skolens sundhedspolitik til udtryk som konkrete indsatser i elevernes hverdag? • Hvordan kan man som elev påvirke skolens sundhedspolitik? • Hvilke kommunale og nationale initiativer er der, som skal bidrage til at fremme børn og unges sundhed og trivsel? • Hvordan kan man som ung deltage i demokratiske processer, der fremmer børn og unges sundhed og trivsel?	• Dialog og dilemmaøvelser om hvad sundhed og trivsel handler om, hvad der påvirker unges sundhed og trivsel, og hvad man som ung kan gøre for at fremme egen og andres sundhed og trivsel. Tal om forskellen på forebyggelse og sundhedsfremme. • Undersøg hvad forskellige undersøgelser fortæller om unges sundhed og trivsel. Opstil visioner for fremme af unges sundhed og trivsel og iværksæt konkrete handlinger på skolen eller i lokalmiljøet, der kan bidrage til, at visionerne bliver til virkelighed. • Undersøg hvor meget I bevæger jer på en skoledag og mål det i forhold til kravet om 45 minutters daglig bevægelse i skolen? Kom med forslag til hvordan I kan få mere bevægelse ind i skoledagen. • Undersøg skolens sundheds- og trivselspolitik. Opstil ideer til konkrete handlinger, der kan bidrage til at sundheds- og trivselspolitikkenes mål og visioner bliver opfyldt. Dialog om hvad skolens sundheds- og trivselspolitik betyder for klassen og for den enkelte. Inddrag evt. elevrådet. • Undersøg hvordan musikken er blevet brugt til at skabe opmærksomhed omkring sundhedsproblematikker (Eksempelvis i forbindelse med 80'ernes hiv/aidskampagner og information om ebola i 10'erne) og udarbejd egne sange/raptekster om sundhedsproblematikker på skolen. • Sammenlign skolens sundhedspolitik med indsatser for sundhed og trivsel på skoler i andre lande. • Udarbejd egne forslag til en sundheds- og trivselspolitik i klassen eller på skolen, som indeholder konkrete initiativer til fremme af elevernes sundhed og trivsel. • Interview lokale politikere om deres holdninger til, hvad der fremmer unges sundhed og trivsel i kommunen, og undersøg hvad der kommunalt gøres for at fremme børn og unges sundhed og trivsel. Dialog om, hvordan man via demokratiske processer kan påvirke kommunens sundhedspolitik og som ung selv iværksætte indsatser til fremme af unges sundhed og trivsel. • Undersøg hvad de politiske sundhedsordførere og forebyggelsesordførere siger og gør i forhold til sundhedsfremme. Dialog om hvordan man som ung kan påvirke de politiske partier til at iværksætte sundhedsfremmende handlinger.

	FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN	DEN ÅBNE SKOLE
Tværfaglige muligheder: <i>Dansk, samfundsfag, idræt, understøttende undervisning, matematik, kemi</i>	• Sundhedsplejersken gennemfører individuelle sundhedssamtaler på 9. klassetrin. Inddrag sundhedsplejersken i dialog om, hvordan lokale tendenser fra sundhedssamtalerne og skolens trivselsundersøgelse kan inddrages i konkrete undervisningsforløb. • Sundhedsplejersken skal tilbyde sundhedspædagogiske aktiviteter på 8. klassetrin. Tal med sundhedsplejersken om, hvad der er relevant for klassen og hvordan lærer og sundhedsplejerske kan samarbejde omkring et forløb. • Inddrag eksempelvis sundhedsplejersken i forbindelse med projektarbejde om sundhed og trivsel. • Inddrag eksempelvis sundhedsplejersken i planlægningen af forløb omkring sundhedspolitikker.	• Inviter eller besøg lokale politikere og interview dem om, hvad de gør for at fremme unges sundhed og trivsel i kommunen. Tal også med politikerne om, hvordan man som ung i kommunen kan få indflydelse på kommunens sundhedspolitik, eller hvordan man kan få kommunal opbakning til initiativer, der fremmer unges sundhed og trivsel. • Inviter eller besøg frivillige organisationer og foreninger, der arbejder med fremme af sundhed og trivsel til dialog om, hvordan de arbejder med deres område, og hvordan man som ung kan få indflydelse via disse organisationer og foreninger.

Forslag til materialer og henvisninger

Undervisningsmateriale

- Uge Sex Grundmateriale til 7.-9. klasse. Undervisningsmateriale med konkrete øvelser (Eksempelvis cases, dilemmaøvelser og vurderingsøvelser) til undervisningen. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- www.sexfordig.dk, Sex & Samfund. Undervisningsmateriale – blandt andet med projektforsløb, der har fokus på sundhedsfremme. Lærervejledning kan downloades fra siden.
- Find øvelser på www.bedreseksexualundervisning.dk
- En dag om undervisningsmiljø, DCUM, 2014. En guide til en temadag om at fremme af et godt undervisningsmiljø. Kan bestilles og downloades hos www.dcum.dk
- Ind i biologien – livsstil og sundhed, Alinea 2005. Findes på CFU.
- IMove – et sundhedspædagogisk undervisningsmateriale om hvordan man kan få mere bevægelse ind i hverdagen. <http://moveatschool.kk.dk/indhold/imove>

Film og tv

- Film om seksuel sundhed på www.sexfordig.dk, Sex & Samfund
- Et sygt fedt liv, tema på www.dr.dk/skole med filmklip og inspiration til undervisningen om livsstil og sundhed. Filmklippene kan danne afsæt for dialog om, hvordan livsstil påvirkes af livsvilkår og hvordan man kan påvirke livsvilkår i en sundhedsfremmende retning.

Andre links

- Kampagner om sundhed på www.sundhedsstyrelsen.dk

- Find globale perspektiver på sundhed hos Mellemfolkeligt Samvirke, www.ms.dk
- Børnerådet har udgivet en række "Børneindblik", der omhandler børns og unges syn på forskellige temaer. Et tema handler f.eks. om børns og unges tilfredshed med deres krop. "Børneindblik" kan læses på Børnerådets hjemmeside www.boerneraadet.dk. Børneindblik kan bruges som afsæt for projektføreløb og udvikling af handleplaner/sundhedspolitikker.
- Find konkrete ideer til undervisning i sundhedsfremme på www.emu.dk under emnet sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab.

Inspiration til underviseren

- Den sundhedsfremmende skole – et inspirationsmateriale til teori og praksis, Af Karsten Sørensen og Børge Koch Videncenter for Sundhedsfremme University College Syd, Det nationale videncenter KOSMOS, 2009. http://www.skolekonsulenterne.com/Hjemmeside-dokumenter/Den_sundhedsfremmende_skole_netudgave.pdf
- EQUITY, EDUCATION AND HEALTH: LEARNING FROM PRACTICE, anbefalinger, fokusområder og caseeksempler på læreres arbejde med sundhedsfremme i skoler i Europa, redigeret af Goof Buijs, Kevin Dadaczynski, Annette Schultz og Teresa Vilaca, august 2014. Udarbejdet på baggrund af konferencen "European Conference on Health Promoting Schools: 'Equity, Education and Health'", der blev afviklet i Odense i oktober 2013. Kan downloades her: http://xn--idrtifolkeskolen-wob.dk/User_files/42b399c990fda2994b5545c18808c414.pdf
- Læs om det brede positive sundhedsbegreb i vejledningen til forenklede Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab på www.emu.dk

Færdigheds- og vidensområde: LIVSSTIL OG LEVEVILKÅR

	IDEER TIL INDHOLD	IDEER TIL AKTIVITETER
Færdighedsmål: <i>Eleven kan vurdere sundhedsfaktorer i relation til eget liv</i> Vidensmål: <i>Eleven har viden om sundhedsfaktorer, som er særligt relevante for unge</i>	• Hvilke faktorer påvirker unges sundhed og trivsel? • Hvordan har levevilkårene for børn og unge i Danmark ændret sig de seneste 50 -100 år, og hvad har det betydet for børn og unges sundhed og trivsel? • Hvordan er de valg, unge træffer i forhold til sundhed, påvirket af forhold som venner, normer, medier, forældre, gruppepres? • Hvordan iscenesættes krop, seksualitet og seksuel adfærd i medier, modeshows og realityprogrammer, og hvordan påvirkes unge af dette? • Hvordan kan man som ung påvirke levevilkår, der har betydning for ens egen og andres sundhed og trivsel? • Hvilke miljømæssige faktorer har betydning for unges sundhed, og hvilke demokratiske muligheder har man for at reducere miljømæssige faktorer, der negativt påvirker unges sundhed?	• Undersøg hvilke sundhedsfaktorer, der i særlig grad påvirker unges sundhed og trivsel. • Arbejd med flertalsmisforståelser og sociale overdrivelser i forhold til rygning, alkohol og sex. • Undersøg, hvordan budskaber om sundhed – eksempelvis i forhold til alkohol, narkotika, rygning, sol og seksuel adfærd - er blevet formidlet til unge gennem de seneste årtier. Udarbejd egne forslag til indsatser, der kan fremme unges sundhed i forhold til disse tematikker. • Undersøg hvad medierne fortæller om unge og seksuel adfærd og sammenlign med fakta fra forskellige undersøgelser. Diskuter hvad mediernes fortællinger om unge og sex betyder for unges opfattelser af normer i forhold til sex. • Dialog om, hvad fokus på dyrkning og modelering af kroppen betyder for unges kropsoptagelse og deres fysiske og psykiske sundhed. • Undersøg hvordan vilkår som sygdom i familien, skilsmisser og dødsfald påvirker unges sundhed og trivsel, og hvad man kan gøre som ung, hvis man har brug for støtte i den slags situationer. • Undersøg normer for rygning, alkohol, krop og seksuel adfærd i modeshows, realityprogrammer, musikvideoer, ungdomsserier og mediernes billeder og fortællinger om kendte. Dialog om, hvordan det påvirker unges egne normer, forestillinger og handlinger i forhold til rygning, alkohol, krop og seksuel adfærd. • Undervisningsforløb om kropsnormer med afsæt i undervisningsmaterialet "Kend din kropspolitik", Steno Museet. • Iværksæt anonyme spørgeskemaundersøgelser om unges holdninger til, hvad der er en flot krop og hvorvidt de bliver påvirket af mediernes fremstillinger af idealkroppe, og den måde hvorpå kroppen iscenesættes på sociale medier. Sammenlign med hvad undersøgelser fortæller om unges forhold til kroppen. Tal om, hvordan man kan ændre på forhold, der presser unge til at leve op til uopnåelige kropsidealer.

		- Læs historiske kilder om børn og unges levevilkår og sundhed for 50 - 100 år siden. Analyser, hvilke ændringer der er sket i børns levevilkår, hvilke årsager der er til disse ændringer, og hvad det har betydet for børn og unges trivsel. Undersøg hvilke sundhedsmæssige udfordringer i børn og unges levevilkår der er i dag. Opstil ideer og iværksæt konkrete initiativer, der kan bidrage til at ændre på levevilkår, der påvirker børn og unges sundhed og trivsel i en negativ retning. - Undersøg hvordan unges sundhed kan påvirkes af forskellige miljøfaktorer eksempelvis dårlig indeklima på skolen eller omgang med hormonforstyrrende stoffer i forskellige produkter.
FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN		DEN ÅBNE SKOLE
Tværfaglige muligheder: <i>Dansk, biologi, idræt, historie, samfundsfag, understøttende undervisning, kemi, matematik, geografi</i>	- Sundhedsplejersken gennemfører individuelle sundhedssamtaler på 9. klassetrin. Inddrag sundhedsplejersken i dialog om, hvordan lokale tendenser fra sundhedssamtalerne og skolens trivselsundersøgelse kan inddrages i konkrete undervisningsforløb. - Sundhedsplejersken skal tilbyde sundhedspædagogiske aktiviteter på 8. klassetrin. Tal med sundhedsplejersken om, hvad der er relevant for klassen og hvordan lærer og sundhedsplejerske kan samarbejde omkring et forløb. - Planlæg eksempelvis et forløb i samarbejde med sundhedsplejersken om, hvordan faktorer som rygning, alkohol, stoffer og usikker sex kan påvirke ens sundhed. - Inviter sundhedsplejersken og andre relevante fagpersoner på besøg om mulighederne for at få støtte og vejledning om problematikker i forhold til sundhed og trivsel.	Tag på besøg i forskellige områder i Aarhus Kommune og tal med lokaludvalgene om, hvad der gøres for at udvikle et miljø, der fremmer borgernes sundhed og trivsel.

Forslag til materialer og henvisninger

Undervisningsmateriale

- Sammen om sundhed og trivsel*, Uge Sex temamateriale 2015 med konkrete øvelser til undervisningen om sundhed og trivsel. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk

- *Uge Sex Grundmateriale til 7.-9. klasse*. Undervisningsmateriale med konkrete øvelser (eksempelvis dilemma-, vurderings- og caseøvelser) til undervisningen. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- www.sexfordig.dk, Sex & Samfund. Undervisningsite – blandt andet med projektforsøg, der har fokus på sundhedsfremme. Lærervejledning kan downloades fra siden.
- Find øvelser på www.bedreseksualundervisning.dk
- *Tackling - sundhed*, selvværd, samvær 1-3, af Gilbert Botvin, Jytte Friis og Peter Jepsen, Alinea 2006. Undervisningsmateriale kombinerer undervisning om tobak, alkohol og stoffer med emner, der er basale for den personlige og sociale udvikling.
- *RealityCheck*, et web-baseret undervisningsmateriale for 7. og 8. klasse om alkohol, rygning og hash. Materialet belyser flertalsmisforståelser og sociale normer og lægger op til at eleverne opnår et sundt forhold til alkohol. <http://www.realitycheck.kk.dk/>
- *Om alkohol*, tværfagligt undervisningsmateriale fra Kræftens Bekæmpelse. Kan downloades gratis hos Kræftens Bekæmpelse, <http://www.cancer.dk/sundskole/undervisningsmaterialer/>
- *Kend din kropspolitik*, undervisningsmateriale om kropsnormer og idealer, af Morten A. Skydsgaard og Line Stald (red.), Steno Museet 2011. Læs mere om materialet, der kan bestilles og læses som e-bog her: www.science museerne.dk/steno-museet/oplevelser-paa-museet/udstillinger/kaere-krop-svaere-krop/kend-din-kropspolitik/
- *Gå-Op-I-røg*, tværfagligt undervisningsmateriale om tobak og rygning fra Kræftens Bekæmpelse, www.cancer.dk/sundskole/undervisningsmaterialer/
- www.liv.dk, Kræftens bekæmpelse, tekster, illustrationer og opgaver om rygning til blandt andet biologi-undervisningen.
- *Social pejling*, Center for Digital Pædagogik, Quiz og lærervejledning til at gennemføre undervisning om social pejling og flertalsmisforståelser. www.cfdp.dk/quiz/
- *Sex, krop og kærlighed*, af Nanna Bay, Gyldendal Viden, Gyldendal 2014. Findes på www.mitCFU.dk
- *Ind i biologien – livsstil og sundhed*, Alinea 2005. Findes på www.mitCFU.dk

Sagprosa

- Find oplysninger og materialer om hvad det betyder for unges sundhed og trivsel at vokse op med psykisk syge forældre hos psykiatrifonden. www.psykiatrifonden.dk

Film og tv

- *Et sygt fedt liv*, temaside på DR Skole om livsstil og sundhed. www.dr.dk/etsygtfedtliv
- *Min krop*, temaside på DR Skole udarbejdet i samarbejde med Sex & Samfund til Uge Sex 2015, www.dr.dk/ugesex
- *On the lash*, DR2, 2004, 30 min. En læge afprøver, hvordan alkohol virker på 3 unge mænd og 3 unge kvinder, fra de begynder at drikke om aftenen til næste dag. Han viser og forklarer, hvad der sker med krop, hjerne og hormonindhold, når man drikker alkohol. Findes på www.mitCFU.dk
- *Om sundhed*, DR2, 2010, 50 min. Tv-dokumentar, der sætter på fokus på en række højdepunkter i sundhedens historie i Danmark i det 20. århundrede. Findes på www.mitCFU.dk
- *Rich kids*, dansk spillefilm, 82 min. 2007. Rige Simon er fyldt tyve år, og det skal fejres som en slags hævn over forældrene, der er på udenlandsrejse og har glemt sønnikes fødselsdag. Kliken samles i stedet Edge, og gennem nattens udskejelser afsløres et kæmpe kokain- og sexmisbrug. Findes på www.mitCFU.dk
- *Råzone*, dansk spillefilm, 2006, 93 min. En kompromisløs fortælling, der foregår i et rå ungdomsmiljø med vilde fester, druk, narko og vold. Findes på www.mitCFU.dk
- *Ha' det godt – de 8 kostråd*, DR1 2010, 30 min. Fortæller om de 8 kostråd og får en testfamilie til at prøve at leve efter dem. Findes på www.mitCFU.dk
- *Dem der gør os fede*, tv-dokumentar i 3 dele på hver ca. 45 min., DR2, 2013. Fortæller om, at overvægt, svær overvægt og tyndfedme på en global skala siden 1970'erne er blevet et større sundhedsproblem end sult. Findes på www.mitCFU.dk

- *Dem der gør os tynde*, tv-dokumentar i 3 dele på hver ca. 45 min., DR2, 2014. Sætter fokus på slankeindustriens kure, der sjældent har nogen langtidseffekt og problematiserer samtidig vores skønhedsideal med meget tynde kroppe. Budskabet er, at træbe efter sundhed, ikke vægttab. Findes på www.mitCFU.dk
- *Den perfekte krop*, TV2, 2012, 35 min. Tv-dokumentar om spiseforstyrrelser hos især unge kvinder. Findes på www.mitCFU.dk
- *Slanke kurens pris*, TV3, 2008, 45 min. Tv-dokumentaren udforsker farerne ved tidens besættelse af slanke kure og det pres, der er på især piger og kvinder for at leve op til idealet om at være ekstremt tynd. Findes på www.mitCFU.dk
- *Super size me*, spillefilm, 2005, 99 min. Hvad sker der, hvis man udelukkende spiser mad fra McDonald's i 30 dage? Instruktøren Morgan Spurlock beslutter at udsætte sig selv for eksperimentet. Mens han æder sig igennem burgerbjergene, stiller han skarpt på den amerikanske fast-food kultur og industriens markedsføring over for børn. Findes på www.mitCFU.dk.

Inspiration til underviseren

- *Børn og unges mentale helbred*, af Pernille Due, Finn Diderichsen, Charlotte Meilstrup, Merete Nordentoft, Carsten Obel, Anneli Sandbæk, Vidensråd for forebyggelse, 2014.
- Når det er svært at være ung i DK – *Unge trivsel og mistrivsel i tal*, af Jens Christian Nielsen, Niels Ulrik Sørensen & Martha Nina Osmec (2010), CEFU

Andre links

- På Børns Vilkår's hjemmeside findes opdateret viden samt information om henvisningsmuligheder til børn, der er udsat for forskellige livskriser som mobning, sorg og skilsmisse. www.bornsvilkar.dk
- Børnerådet har udgivet en række "Børneindblik", der omhandler børns og unges syn på forskellige temaer. Et tema handler f.eks. om børns og unges tilfredshed med deres krop. "Børneindblik" kan læses på Børnerådets hjemmeside www.boerneraadet.dk

Færdigheds- og vidensområde: ULIGHED I SUNDHED

IDEER TIL INDHOLD		IDEER TIL AKTIVITETER
Færdighedsmål: <i>Eleven kan diskutere ulighed i sundhed i et samfundsmæssigt perspektiv</i> Vidensmål: <i>Eleven har viden om faktorer, der skaber ulighed i sundhed</i>	- Hvilke faktorer har statistisk betydning for ulighed i sundhed? - Hvordan og hvorfor har faktorer som køn, seksualitet, indkomst, bolig, livsstil m.fl. betydning for ulighed i sundhed? - Hvilken betydning har ulighed i sundhed i et demokratisk samfund? - Hvordan hænger sundhed og trivsel sammen? - Hvad kan man gøre for at skabe mulighed for mere lighed i sundhed uden at sundheden generelt minimeres? - Hvordan har begrebet ulighed ændret sig historisk?	- Arbejd i grupper med statistikker der omhandler ulighed i sundhed og undersøg hvilke faktorer der inddrages i statistikkerne. Diskuter i klassen hvorfor disse faktorer har betydning for ulighed i sundhed. Inddrag eventuelt artikler og analyser om ulighed i sundhed i diskussionen. - Undersøg ud fra statistikker hvordan køn og seksualitet har betydning for ulighed i sundhed. - Tal i klassen om hvad statistikker kan fortælle noget om (generelle tendenser) og hvad statistikker ikke kan fortælle om (konkrete levede liv). - Undersøg, hvordan forhold som kulturelle normer og vilkår har betydning for ulighed i sundhed. - Tilrettelæg et projektarbejde om ulighed i sundhed. Afprøv initiativer i klassen, der skal styrke lighed i sundhed mellem eleverne. Evaluer effekten og perspektiver til samfundsmæssige indsatser. - Øvelser fra temamateriale til Uge Sex 2015, Sammen om sundhed og trivsel (øvelse 3.1 Sundhed for alle og øvelse 3.2 Tanker om trivsel). - Undersøg hvordan man historisk har talt om ulighed i sundhed og hvordan begrebet har ændret sig over tid. Dialog om hvilke værdier der ligger bag forskellige opfattelser af og holdninger til ulighed i sundhed.
FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN		
Tværfaglige muligheder: <i>Samfundsfag, matematik, dansk, historie</i>	- Sundhedsplejersken gennemfører individuelle sundhedssamtaler på 9. klasses trin. Inddrag sundhedsplejersken i dialog om, hvordan lokale tendenser fra sundhedssamtalerne og skolens trivselsundersøgelse kan inddrages i konkrete undervisningsforløb. - Sundhedsplejersken skal tilbyde sundhedspædagogiske aktiviteter på 8. klasses trin. Tal med sundhedsplejersken om, hvad der er relevant for klassen og hvordan lærer og sundhedsplejerske kan samarbejde omkring et forløb.	

Forslag til materialer og henvisninger

Undervisningsmateriale

- *Uge Sex Temamateriale til 7-9-. Klasse, Sammen om sundhed og trivsel.* Undervisningsmateriale med konkrete øvelser (Eksempelvis vurderingsøvelser, dilemmaøvelser, spil, film mm.) til undervisningen. Flere øvelser kan bruges til arbejde med ulighed i sundhed. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk

Sagprosa

- Find rapporter om ulighed i sundhed hos ministeriet for Sundhed og Forebyggelse på www.sum.dk
- Læs om ulighed i sundhed hos Sundhedsstyrelsen på www.sundhedsstyrelsen.dk

Film og tv

- *Det hvide bånd, spillefilm, 2010, 137 min.* Filmen afslører snigende, hvordan især børn og kvinder undertrykkes og mishandles i en patriarkalsk og religiøs fundamentalistisk samfundsstruktur. Findes på www.mitCFU.dk
- *Ondskab, spillefilm, 2005, 108 min.* 16-årige Erik Ponti begynder på en fornem kostskole i Sverige, da han er smidt ud fra andre skoler på grund af voldelig adfærd. Men hans nye skole er en systematiseret udgave af mobning og vold. Findes på www.mitCFU.dk

Inspiration til underviseren

- Danmarks statistik www.danmarksstatistik.dk
- Det Nationale Forskningscenter for Velfærd www.sfi.dk
- Center for Alternativ for Samfundsanalyse CASA www.casa-analyse.dk
- Lige eller Ulige, CASA, 2009; Når det er svært at være ung i DK – unges trivsel og mistrivsel i tal, Center for Ungdomsforskning, 2010.
- Stigende social ulighed i levetiden, analyse fra Arbejderbevægelsens erhvervsråd, 2011.

Færdigheds- og vidensområde: PERSONLIGE GRÆNSER

IDEER TIL INDHOLD		IDEER TIL AKTIVITETER
Færdighedsmål: <i>Eleven kan diskutere hvordan overgreb på børn og unge kan forebygges.</i> Vidensmål: <i>Eleven har viden om vold og overgreb af fysisk, psykisk og seksuel karakter.</i>	- Hvad betyder det at have ret til egen krop og hvordan kommer det til udtryk i unges hverdag? - Hvad betyder den seksuelle lavalder, og hvad siger lovgivningen i forhold til hvem, der må have et seksuelt forhold til hvem? - Hvilke forskelle og ligheder er der på fysisk og psykisk vold og seksuelle overgreb? - Hvad er risikoadfærd og risikosituationer i forhold til seksuelle overgreb? - Hvad fortæller statistikker og undersøgelser om seksuelle overgreb blandt unge? - Hvad kan man gøre for at reducere omfanget af seksuelle overgreb blandt unge? - Hvordan fremstilles vold i medier og computerspil og hvilken betydning har det for unges egen opfattelse af vold? - Hvad er omfanget af hatecrimes i Danmark og hvilke initiativer kan reducere omfanget af hatecrimes? - Hvor kan man få hjælp og støtte, hvis man selv, eller nogen man kender, har været udsat for et seksuelt overgreb?	- Dialog om hvad det betyder for unge at have ret til egen krop med afsæt i film på og www.sexfordig.dk - Lav rollespil og forumspil om at mærke grænser og sige fra. - Undersøg hvilke forskellige typer af vold og overgreb, der findes og undersøg omfanget af disse former for vold og overgreb på unge i Danmark. Opstil ideer til hvordan vold og overgreb på unge kan forhindres. - Cases og dilemmaøvelser om grænser og overgreb. Sæt fokus på hvad man kan gøre for at forebygge grænser og overgreb og hvilke handlemuligheder man har hvis man oplever seksuelle overgreb. - Undervisningsforløb med afsæt i undervisningsmaterialet www.forvildmeddig.dk om kærestevold. Det Kriminalpræventive Råd - Undervisning og dialog med afsæt i filmen og undervisningsmaterialet "Træneren" om grooming og seksuelle overgreb på unge. - Spil dilemmaspil på www.rettentilmig.dk - Undersøg omfanget af hatecrimes i Danmark og hvad der politisk gøres for at forhindre hatecrimes. Udarbejd ideer til, hvordan hatecrimes kan forhindres. - Dialog om følelser og reaktioner, der kan være forbundet med seksuelle overgreb blandt unge. - Undersøg hvor man som barn ung kan henvende sig for at få hjælp, hvis man selv eller nogen man kender, har været udsat for vold og/eller seksuelle overgreb.
FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN		DEN ÅBNE SKOLE
Tværfaglige muligheder: <i>Dansk, matematik, samfundsfag.</i>	Sundhedsplejersken gennemfører individuelle sundhedssamtaler på 9. klassetrin. Inddrag sundhedsplejersken i dialog om, hvordan lokale tendenser fra sundhedssamtalerne og skolens trivselsundersøgelse kan inddrages i konkrete undervisningsforløb.	Besøg eller få besøg af Center for Voldtægts ofre til oplæg og dialog om omfanget af seksuelle overgreb blandt unge, typiske følelser og reaktioner hos unge, der udsættes for overgreb og hvordan man kan få hjælp hos eksempelvis Center for Voldtægts ofre.

Tværfaglige muligheder: <i>Dansk, musik, historie, billedkunst, understøttende undervisning</i>	• Sundhedsplejersken skal tilbyde sundhedspædagogiske aktiviteter på 8. klassetrin. • Planlæg eksempelvis et forløb i samarbejde med sundhedsplejersken om personlige grænser i de forskellige relationer, man som ung indgår i.	• Inviter eller besøg lokalpolitiet til dialog om vold, konsekvenser af vold, og hvordan man som ung kan hjælpe hinanden med at undgå vold. • Inviter lokale konfliktmæglere til at fortælle om, hvordan konfliktmægling og konfliktnedtrapning kan bidrage til at undgå vold. • Inviter lokale rådgivningstilbud på besøg – eksempelvis familierådgivningen – til at fortælle, hvordan man som ung kan bruge dem til at løse konflikter relateret til grænser og overgreb. • Book et gratis besøg til Sex & Samfunds supplerende seksualundervisning til henholdsvis 6. 7, 8 og 9. klasse. Undervisningen varetages af ung-til-yngre undervisere og varer 2 timer. Book undervisning på telefon 33 93 10 10. • Få et gratis besøg fra Normstormerne. Unge fra Normstormerne underviser klassens elever i 2 timer om normer for køn og seksualitet. Book besøget ved henvendelse til Sex & Samfund på telefon 33 93 10 10.
--	---	--

Forslag til materialer og henvisninger

Undervisningsmateriale

- *Grænser*, Uge Sex temamateriale 2014 med konkrete øvelser (Eksempelvis vurderingsøvelser, dilemmaøvelser, spil, film mm.) til undervisningen om grænser og overgreb. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- *For vild med dig*, undervisningsmateriale om kærestevold, Det Kriminalpræventive Råd, www.forvildmeddig.dk
- *Træneren*, film med tilhørende undervisningsmateriale, Filmcentralen, www.filmcentralen.dk
- *Retten til mig*, undervisningsmateriale med dilemmaspil om overgreb på www.rettentilmig.dk, Red Barnet og Sex & Samfund.
- *Sig det som det er*, temaside om vold og overgreb i familien med film og undervisningsmaterialer på www.megafonen.redbarnet.dk
- *Om vold*, Danner Stiftelsen, et undervisningsmateriale om vold. Materialet er udviklet til børn i 5.-6. klasse, men der kan hentes inspiration i materialet til et tilsvarende forløb om vold i de ældste klasser. www.danner.dk/danish-hjaelp-og-radgivning/viden-om-vold/danish-materialer/undervisningsmateriale/

Fiktion

- *Elin under havet*, Sofia Malmberg, Høst & Søn 2013. Grafisk roman om et seksuelt overgreb på en ung kvinde. Findes på www.mitCFU.dk
- *Wenni i spejlet*, Bent Haller, Høst & Søn 2014. Gyserroman om en ung piges søgen efter identitet. Findes på www.mitCFU.dk

- *Sommerdrengene*, Rebecca Bach-Lautritsen, Høst & Søn 2013. Roman om to teenagepigers sommer. Findes på www.mitCFU.dk
- *Drengene*, Jessica Schiefauer, Høst & Søn 2014. Roman om de tre venner, Kim, Bella og Momo – med et queer twist. Findes på www.mitCFU.dk

Film og tv

- *Træneren*, dansk kortfilm som tematiserer seksuelle overgreb mod unge, Lars Mikkelsen, 2009. Findes på www.filmcentralen.dk
- *Sig det som det er*, film om vold og overgreb i familien på www.megafonen.redbarnet.dk
- *Den perfekte middag*, Lars Mikkelsen, 2013. Dansk kortfilm om vold i familien. Findes på www.filmcentralen.dk
- *Små skred*, TV2, 2009, 20 min. Dansk kortfilm. Linda på 12 år bliver kontaktet af en mand, der først fascinerer hende, men da han gør tilnærmelser har hun svært ved at sige fra. Findes på www.mitCFU.dk
- *Festen*, dansk spillefilm fra 1999, 101 min. Om fortællelser og incest i en familie, der bliver afsløret under en familiefest. Findes på www.mitCFU.dk
- *Fish Tank*, engelsk spillefilm, 2011, 117 min. Mia er 15 år, smidt ud af skolen og belastet med en drikfældig mor og en rapkæftet lillesøster. Moren får en ny kæreste, og alt peger på at tingene nu vil ændre sig til det bedre, men den nye kæreste begår seksuelt overgreb på Mia.

Andre links

- På Danners hjemmeside om kærestevold findes opdateret viden samt konkrete råd og anvisninger til at håndtere samtaler med unge samt information om henvisningsmuligheder. www.videnomkaerestevold.dk
- Stop hadforbrydelser, Københavns Politis Facebook side om hadforbrydelser. Gå til siden via www.stop-hadforbrydelser.dk

Færdigheds- og vidensområde: RELATIONER

IDEER TIL INDHOLD		IDEER TIL AKTIVITETER
Færdighedsmål: <i>Eleven kan vurdere følelsesmæssige dilemmaer i relationer</i> Vidensmål: <i>Eleven har viden om følelser og relationers betydning for sundhed, trivsel og seksualitet.</i>	- Hvilke forskelle og ligheder er der mellem en ven og en kæreste? - Hvordan er man en god ven, og hvordan er man en god kæreste? - Hvad er kærlighed og hvordan ved man, man er forelsket? - Hvad betyder mental sundhed og hvordan kan gode relationer fremme unges mentale sundhed? - Hvilken betydning har relationer for den fysiske sundhed? - Hvilke følelsesmæssige dilemmaer kan man opleve i forskellige relationer, og hvordan kan man håndtere disse? - Hvordan udtrykkes kærlighed, følelser og relationer i kunst og litteratur, og hvad fortæller kunsten og litteraturen om sammenhængen mellem kærlighed, følelser, relationer og trivsel? - Hvilke hormoner og kemiske stoffer i hjernen er i spil når man oplever forelskelse, samvær med gode relationer eller relationelle udfordringer?	- Læs og analyser sange, romaner og skønlitterære tekster om følelser, kærlighed, venskab og parforhold. - Undersøg hvad rapporter og undersøgelser fortæller om unges oplevelse af livskvalitet i forhold til venner, kærester og familieliv. Opstil ideer til, hvordan man som samfund kan skabe gode rammer for et godt ungdomsliv. - Arbejd med dilemmaer og cases om unges forskellige udfordringer og spørgsmål i forhold til venner, kærester og familie. - Dialog om følelser og håndtering af dilemmaer i relationer med afsæt i relevante kortfilm og ungdomsfilm. - Dialog om hvilke muligheder, fordele og ulemper der er ved at søge relationer via sociale medier. - Lav interviews med andre unge eller voksne om forelskelse, følelser, kærester, kærlighed mv. - Undersøg hvilke muligheder der som ung er for at få rådgivning om følelser, kærlighed og forelskelse på nettet og andre steder - og tal om fordele og ulemper ved at bruge de forskellige muligheder. - Undersøg hvad begrebet mental sundhed betyder, og hvilken betydning relationer har for unges trivsel. Opstil ideer og afprøv konkrete handlinger, der kan fremme unges muligheder for at indgå i gode relationer, eksempelvis i skolen eller lokalmiljøet. - Sammenlign forholdet mellem følelser, kærlighed og relationer, som det kommer til udtryk i billedkunst, sange og digte fra forskellige historiske perioder, fx romantikken, mellemkrigstiden og digte fra i dag. - Undersøg hvordan kroppen fysisk reagerer på eksempelvis forelskelse, latter og konflikt.
FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN		
Tværfaglige muligheder: <i>Dansk, understøttende undervisning, biologi</i>	- Sundhedsplejersken gennemfører individuelle sundhedssamtaler på 9. klassetrin. Inddrag sundhedsplejersken i dialog om, hvordan lokale tendenser fra sundhedssamtalerne og skolens trivselsundersøgelse kan inddrages i konkrete undervisningsforløb. - Sundhedsplejersken skal tilbyde sundhedspædagogiske aktiviteter på 8. klassetrin. Tal med sundhedsplejersken om, hvad der er relevant for klassen og hvordan lærer og sundhedsplejerske kan samarbejde omkring et forløb.	

Forslag til materialer og henvisninger

Undervisningsmateriale

- *Uge Sex Grundmateriale til 7.-9. klasse*. Undervisningsmateriale med konkrete øvelser (Eksempelvis vurderingsøvelser, dilemmaøvelser, spil, film mm.) til undervisningen. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- www.sexfordig.dk, Sex & Samfund. Undervisningsmateriale – blandt andet med projektforsøg, der har fokus på sundhedsfremme. Lærervejledning kan downloades fra siden.
- Find øvelser på www.bedreseksualundervisning.dk
- *Sex, krop og kærlighed*, af Nanna Bay, Gyldendal Viden, Gyldendal 2014. Findes på www.mitCFU.dk

Fiktion

- *Sæson for hummere*, Katrine Marie Guldager. Fra Nu er vi så her, Gyldendal 2009. Novelle om adoptivbarnet Per, der aldrig rigtig kommer til at føle sig som en del af familien. Som voksen besøger han sine adoptivforældre. Et besøg, der ender med, at Per afslutter forbindelsen til familien, da han føler, at det hele er en forestilling. De tomme pladser i novellen kan danne udgangspunkt for diskussioner om, hvad der skal til for at være en del af en familie. Hvorfor har Per denne afstand til sin familie? Hvad er det, der mangler?
- *Min fucking familie*, Ina Bruhn, Høst 2009. Romanen kan danne afsæt for refleksion omkring rummelighed i familier samt betydningen af ikke at føle sig som en del af familien. Skal man overhovedet elske sin familie? Romanen kan i sin helhed også bruges som frilæsning (Læs evt. uddrag s. 16-37). Findes på www.mitCFU.dk

Film og tv

- *Frit fald*, dansk spillefilm, 93 min., 2011. Den 14-årige Louise er vokset op hos sine bedsteforældre medens hendes mor har siddet inde for en narko-dom. Da moderen løslades, tvinger Louises nysgerrighed hende ind i en ny verden af fester, sex og narko. Hun stilles overfor valget mellem bedstemoderen eller moderen, det trygge eller det farlige. Findes på www.mitCFU.dk
- *Frygtelig lykkelig*, dansk spillefilm, 99 min, 2009. En grim historie om moralske vildveje, overgreb og menneskeligt forlis i en provinsby i Sønderjylland. Findes på www.mitCFU.dk

Inspiration til underviseren

- *Børn og unges mentale helbred*, 2014, Pernille Due, Finn Diderichsen, Charlotte Meilstrup, Merete Norden-toft, Carsten Obel, Anelli Sandbæk, Vidensråd for forebyggelse.
- *Når det er svært at være ung i DK* – Unges trivsel og mistrivsel i tal af Jens Christian Nielsen, Niels Ulrik Sø-rensen & Martha Nina Osmec (2010), CEFU

Færdigheds- og vidensområde: SEKSUEL SUNDHED

	IDEEER TIL INDHOLD	IDEEER TIL AKTIVITETER
Færdighedsmål: <i>Eleven kan vurdere hvad der fremmer egen og andres seksuelle sundhed og trivsel</i> Vidensmål: <i>Eleven har viden om seksuel sundhed og trivsel</i>	• Hvad er seksuel sundhed og hvad fremmer unges seksuelle sundhed og trivsel? • Hvad betyder livsstil og livsvilkår for unges seksuelle sundhed og trivsel i Danmark og andre steder i verden? • Hvordan kan man som ung påvirke levevilkår, der har betydning for unges seksuelle sundhed og trivsel? • Hvad er sex? Hvornår er man klar til sex? Hvordan mærkes lyst? Hvordan ved man om man har lyst eller ikke lyst til sex? • Hvilke myter og fakta er der om unge og sex, hvad fortæller aviserne og medierne om unge og sex, og hvordan bliver man påvirket af mediernes fortællinger om unge og sex? • Hvad er mødommen og hvilke fortællinger og myter findes om mødommen? • Hvilke uønskede konsekvenser kan der være af seksuallivet og hvad kan man gøre for at forebygge disse? • Hvilke præventionsformer findes og hvilke fordele og ulemper er der ved de forskellige præventionsformer? • Hvilke seks sygdomme findes, hvilke konsekvenser er der forbundet med at blive smittet med en seks sygdom og hvad skal man gøre, hvis man er usikker på, om man er smittet med en seks sygdom? • Hvad betyder de seksuelle rettigheder for unges seksuelle sundhed og trivsel i Danmark og andre steder i verden, og hvad kan man gøre for at styrke de seksuelle rettigheder, så unges seksuelle sundhed og trivsel fremmes nationalt og globalt. • Hvem har ret til abort og hvilke dilemmaer, fordele og ulemper er der forbundet med abort?	• Dilemmaøvelser, vurderingsøvelser, cases, quizzer, undersøgelser og dialog om seksuel sundhed og trivsel. Opstil visioner for unges seksuelle sundhed og trivsel og iværksæt konkrete initiativer, der kan bidrage til at fremme den seksuelle sundhed og trivsel blandt unge i Danmark. • Søg oplysninger om seksuel sundhed nationalt og globalt og undersøg, hvad livsvilkår betyder for unges muligheder for at træffe valg i forhold til seksuel sundhed. Tal om, hvilke muligheder man som ung har for selv at påvirke livsvilkår og fremme den seksuelle sundhed nationalt og globalt. • Læs om de seksuelle rettigheder på sexfordig.dk eller rettentilmig.dk og tal om, hvilken betydning opfyldelsen af de seksuelle rettigheder har for unges seksuelle sundhed og trivsel. Sæt fokus på, hvilke rettigheder unge kun i begrænset omfang får opfyldt nationalt og globalt. Udarbejd forslag til initiativer, der kan styrke unges muligheder for at få opfyldt deres seksuelle rettigheder i Danmark. • Dialog om forestillinger, forventninger og følelser forbundet med den seksuelle debut med afsæt i film, litteratur og cases. • Arbejd med politiske visioner og sundhedspolitikker i forhold til unges seksuelle sundhed og trivsel. Der kan tages afsæt i øvelse 3.3 "Sundhedspolitik" i Uge Sex temamateriale 2015, Sex & Samfund. • Undersøg historien om lovgivningen i forhold til retten til abort i Danmark og sammenlign med den aktuelle lovgivning omkring abort i andre lande i og uden for Europa. Tal om hvad retten til abort og prævention betyder for unges seksuelle sundhed og trivsel • Vurderingsøvelser, cases og dilemmaøvelser, der sætter fokus på dilemmaer, fordele, ulemper og handlemuligheder i forhold til spørgsmål omkring uønsket graviditet og abort. • Læs om mødommen og prøv mødomsquizen på etniskung.dk • Quiz, film og projektforløb om prævention og seks sygdomme på sexfordig.dk. Udarbejd egne kampagner og ideer til, hvad der kan fremme sikker sex blandt unge i Danmark. • Marker "World Aids Day" d. 1. december ved at iværksætte oplysningsindsatser og dialog om hiv/ aids. Hent inspiration under "mærkedage" på bedreseksualundervisning.dk

	- Hvilke visioner har unge i forhold til valg omkring familieliv og hvad påvirker unges valg i forhold til familieliv? - Hvad hæmmer og fremmes unges frugtbarhed, og hvordan kan man fremme frugtbarheden hos unge, der ved de vil have børn engang? - Hvor kan man som ung finde viden og få rådgivning om spørgsmål og dilemmaer i relation til seksuel sundhed?	- Find fakta om seksygdomme og prævention i sexikon på sexfordig.dk og på sexlinien.dk. Opstil ideer til konkrete initiativer, der kan fremme den seksuelle sundhed og positivt påvirke normer og holdninger i forhold til sikker sex blandt unge. - Undersøg hvilke budskaber til unge, der ligger bag kampagner om sikker sex, og hvordan man har kommunikeret til unge om sikker sex gennem de seneste 50 år. Udarbejd elevernes egne forslag til nutidige kampagner med relevante budskaber om sikker sex målrettet unge. - Undersøg hvilke faktorer, der har betydning for fertiliteten og muligheden for at få de børn man gerne vil have (se ideer til øvelser og læringsforløb i Uge Sex Temamateriale 2015 "Sammen om sundhed og trivsel"). - Besøg relevante rådgivningssteder på nettet og undersøg hvilke spørgsmål unge hyppigst stiller omkring emner som eksempelvis seksualitet, følelser, forelskelse, kæresterrelationer, prævention, seksygdomme og abort. Dialog om hvad spørgsmålene og svar fortæller om sammenhænge mellem seksualitet, følelser, sundhed og trivsel.
FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN		DEN ÅBNE SKOLE
Tværfaglige muligheder: <i>Dansk, understøttende undervisning, geografi, biologi, samfundsfag, engelsk</i>	- Sundhedsplejersken gennemfører individuelle sundhedssamtaler på 9. klassetrin. Inddrag sundhedsplejersken i dialog om, hvordan lokale tendenser fra sundhedssamtalerne og skolens trivselsundersøgelse kan inddrages i konkrete undervisningsforløb. - Sundhedsplejersken skal tilbyde sundhedspædagogiske aktiviteter på 8. klassetrin. Tal med sundhedsplejersken om, hvad der er relevant for klassen og hvordan lærer og sundhedsplejerske kan samarbejde omkring et forløb.	- Book et gratis besøg til sex & Samfunds supplerende seksualundervisning til henholdsvis 6. 7, 8 og 9. klasse. Undervisningen varetages af ung-til-ynge undervisere og varer 2 timer. Book undervisning på telefon 3393 1010. - Få et gratis besøg fra Normstormerne. Unge fra Normstormerne underviser klassens elever i 2 timer om normer for køn og seksualitet. Book besøget ved henvendelse til Sex & Samfund på telefon 33 93 10 10.

Forslag til materialer og henvisninger

Undervisningsmateriale

- Uge Sex Grundmateriale til 7.-9. klasse.* Undervisningsmateriale med konkrete øvelser (Eksempelvis vurderingsovelser, dilemmaøvelser, spil, film mm.) til undervisningen. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk

- *Sammen om sundhed og trivsel*, Uge Sex temamateriale 2015 med konkrete øvelser (Eksempelvis vurderingsøvelser, dilemmaøvelser, spil, film mm.) til undervisningen om seksuel sundhed og trivsel. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- www.sexfordig.dk, Sex & Samfund. Lærervejledning kan downloades fra siden. Film, quizzer og projektforsøg om forskellige perspektiver på seksuel sundhed.
- Find øvelser på www.bedreseksualundervisning.dk
- *Retten til mig*, undervisningsmateriale om de seksuelle rettigheder på www.rettentilmig.dk, Sex & Samfund og Red Barnet.

Fiktion

- *Spejlbilleder*, af Aage Brandt. Fra Spejlbilleder, Gyldendal 1996. I denne novelle fortælles om de følelser, der kan være forbundet med første date. Novellen skildrer begge parter følelser. I en litterær realistisk ramme formidles følelser, forelskelse og forvirring, som flere udskolingselever formentlig vil kunne genkende. Novelleanalysen af personerne og personernes følelser kan skabe afsæt for et eksemplarisk tematisk arbejde med følelser, der knytter sig til pubertet og kærlighed.
- *Sex og det – historier fra hjertet og ned*, af Marianne Iben Hansen. Gyldendal 2010. Samtidsnoveller om unge mennesker og deres tanker, oplevelser og følelser i relation til sex. Historierne er multimodale og anvender teksttyper som både sms, mails og notater. Novellernes tilgængelighed og direkte henvendelse til målgruppen gør dem velegnede til selvstændigt arbejde i udskoling. Udvalgte noveller kan også indgå i et klassefællesskab, hvor der stilles skarpt på sex og følelser.
- *Dig og mig ved daggrø*, af Sanne Munk Jensen og Glenn Ringtved, Gyldendal 2013. Den fatale kærlighedshistorie, som Louise aldrig fik fortalt. Før nu. Det er en historie om tilfældigheder, misforståelser, svigt og tilgivelse, og om at elske så vildt og meningsfyldt, at det er værd at dø for. Romanen giver mulighed for at drøfte problemstillinger og dilemmaer omkring grænser, følelser, kærlighed, sex, stoffer og trivsel. Findes på CFU.

Sagprosa

- Bestil gratis pjecer om præventionsformer ("Klar besked") i webshoppen hos Sex & Samfund på www.sexog-samfund.dk/webshop (bemærk porto og ekspeditionsgebyr).

Film og tv

- *Fra afholdenhed til 'på med dutten'*, videoartikel om budskaber om sikker sex gennem de seneste 50 år, med tilhørende arbejdsopgaver på www.dr.dk/ugesex
- *Film om sex*, prævention og seks sygdomme på www.sexfordig.dk
- *Sex på hjernen*, temapakke med film om forelskelse og sex fra Filmcentralen med tilhørende undervisningsvejledninger. Findes på www.filmcentralen.dk
- *Supervoksen*, dansk spillefilm, 2007, 88 min. Filmen skildrer tre 15-årige pigers energiske og grænsesøgende udforskning af seksualiteten. For veninderne Rebekka, Claudia og Sofie fører en uskyldig leg på internettet og en stribe pjattede nøgenbilleder på mobiltelefonen til en række sindsoprivende og ukontrollable begivenheder. Findes på www.mitcfu.dk

Andre links

- Fakta og quiz om mødommen og dilemmaspil om æresrelaterede konflikter på www.etniskung.dk
- Find cases og spørgsmål om den seksuelle debut, seks sygdomme, prævention og abort på www.sexlinien.dk
- Fakta om abort og lovgivningen omkring abort på www.abortnet.dk, Sex & Samfund
- Temaside om abort på www.sexlinien.dk
- Tal og undersøgelser om abort og unges seksuelle sundhed hos Sundhedsstyrelsen, www.sst.dk
- Kun med kondom, Sundhedsstyrelsens kampagne til forebyggelse af seks sygdomme, www.kunmedkondom.dk
- Leksikon og historiske kilder om abort på www.danmarkshistorien.dk, Aarhus Universitet
- Læs om World Aids Day på www.worldaidsday.org

KOMPETENCEOMRÅDE: KØN, KROP OG SEKSUALITET

Færdigheds- og vidensområde: KØN, NORMER OG IDEALER

	IDEER TIL INDHOLD	IDEER TIL AKTIVITETER
Færdighedsmål: <i>Eleven kan analysere køn, krop og seksualitet i samtidigt, historisk og globalt perspektiv</i> Vidensmål: <i>Eleven har viden om kulturelle og sociale normer og idealer for køn, krop og seksualitet</i>	Hvordan kommer sociale og kulturelle normer for køn, krop og seksualitet til udtryk i litteraturen, tv og film fra forskellige perioder, og hvordan har normerne ændret sig over tid? - Hvilken betydning har normer og idealer for køn, krop og seksualitet for unges holdninger og adfærd i forhold til køn, krop og seksualitet? - Hvordan har kulturen gennem udtryksformer som musik, lyrik og forskellige former for kunst bidraget til at skabe debat om normer for krop, køn og seksualitet ved at bryde med normerne? - Hvilke politiske tiltag er sat i værk gennem dine seneste årtier med henblik på at udvide normerne for køn og seksualitet, og hvad betyder den form for tiltag for anerkendelsen af mangfoldighed i forhold til køn og seksualitet i samfundet? - Hvordan er unge selv med til at skabe og fastholde normer for køn, krop og seksualitet, og hvordan man kan som ung – alene og sammen med andre – bryde og udvide normerne for køn, krop og seksualitet? - Hvem kan man som ung tale med om spørgsmål og dilemmaer, der knytter sig til krop, køn og seksualitet?	- Analyser normer for køn, krop og seksualitet i film og litterære værker, eksempelvis i udvalgte kanonværker. - Undervisningsforløb om kropsnormer med afsæt i undervisningsmaterialet "Kend din kropspolitik" fra Steno Museet. - Interview forældre og bedsteforældre om normer for krop, køn og seksualitet, da de var unge. - Undersøg globale forskelle og ligheder mellem normer for køn, krop og seksualitet i Danmark og andre steder i verden. Diskuter årsager til de forskelle og ligheder der er. Opstil visioner for hvordan normer for køn, krop og seksualitet vil se ud om 10 år og iværksæt konkrete handlinger, der kan bidrage til at opfylde visionerne. - Cases og dilemmaøvelser om normer for krop, køn og seksualitet med fokus på unges handlemuligheder i forhold til at udvide normerne for krop, køn og seksualitet. - Dialog om fordele og ulemper ved porno samt hvilken betydning de idealer for krop, køn og seksualitet der findes i pornoen kan have for unges opfattelser af normer og idealer. - Undersøg hvilke historiske begivenheder, politiske initiativer og konkrete handlinger, der har haft betydning i forhold til at skabe ligestilling og anerkendelse, når det handler om køn og seksualitet. Dialog om hvilke konkrete handlinger og initiativer der er brug for, for at fremme ligestilling og anerkendelse af mangfoldighed i forhold til køn og seksualitet i Danmark og globalt. - Iværksæt en anonym spørgeskemaundersøgelse i udvalgte klasser, der handler om erfaringer og holdninger i forhold til normer og idealer for krop, køn og seksualitet. Anvend undersøgelsens resultater til at opstille visioner og iværksætte konkrete handlinger, der kan bidrage til at skabe debat om betydningen af kulturelle og sociale normer for køn og seksualitet i skolens ældste klasser. - Find eksempler på problematikker og spørgsmål, der omhandler normer for krop, køn og seksualitet, på rådgivningssites til unge – eksempelvis sexlinien.dk og ungdomstelefonen.dk

FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN		DEN ÅBNE SKOLE
Tværfaglige muligheder: <i>Dansk, historie, samfundsfag, idræt</i>	- Sundhedsplejersken gennemfører individuelle sundhedssamtaler på 9. klassetrin. Inddrag sundhedsplejersken i dialog om, hvordan lokale tendenser fra sundhedssamtalerne og skolens trivselsundersøgelse kan inddrages i konkrete undervisningsforløb. - Sundhedsplejersken skal tilbyde sundhedspædagogiske aktiviteter på 8 klassetrin. Tal med sundhedsplejersken om, hvad der er relevant for klassen og hvordan lærer og sundhedsplejerske kan samarbejde omkring et forløb.	- Book et gratis besøg til sex & Samfunds supplerende seksualundervisning til henholdsvis 6. 7, 8 og 9. klasse. Undervisningen varetages af ung-til-ynge undervisere og varer 2 timer. Book undervisning på telefon 33 93 10 10. - Få et gratis besøg fra Normstormerne. Unge fra Normstormerne underviser klassens elever i 2 timer om normer for køn og seksualitet. Book besøget ved henvendelse til Sex & Samfund på telefon 33 93 10 10. - Book et forløb på kvindemuseet.dk Kvindemuseets to nye læringsforløb KROP og KØN handler om normer og tabuer for køn, krop og seksualitet i et historisk og samtidigt perspektiv. Forløbene foregår på Kvindemuseet og koster 250,00 kr. Læs mere om indholdet i forløbene på Køn: www.kvindemuseet.dk/laering/udskoling/undervisningsforlob/kon/ Krop: www.kvindemuseet.dk/laering/udskoling/undervisningsforlob/krop/

Forslag til materialer og henvisninger

Undervisningsmateriale

- Køn*, Uge Sex Temamateriale 2012 til 7.-9. klasse. Undervisningsmateriale med konkrete øvelser (Eksempelvis vurderingsøvelser, dilemmaøvelser, spil, film mm.) til undervisningen om køn, normer for køn og kønsroller. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- Sammen om sundhed og trivsel*, Uge Sex temamateriale 2015. Øvelse 3.7 Blik på normer. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- Uge Sex Grundmateriale til 7.-9. klasse*. Undervisningsmateriale med konkrete øvelser til undervisningen. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- Find quizzer, film, dilemmaspil og sexikon om køn, krop og seksualitet på sexfordig.dk.
- Skolens bog om køn og ligestilling*, af Cecilie Nørgaard og Bonnie Vittrup, Informationsforlag 2006. Et undervisningsmateriale til danskundervisningen i 1.-10. klasse. Bogen behandler kønstatistikker gennem danskfaglige discipliner. Findes på CFU
- Kvindens valgret og køn gennem tiden*, Undervisningsmaterialer fra Historiefaget.dk (Kræver login)
- Kvindens valgret – frihed, lighed og stemmeret* Kvindens valgret, Undervisningsmateriale fra Arbejdermuseet, 2010 www.arbejdermuseet.dk
- Koner og kællinger/Herrer og homies*, Simon Skov Fougst, Alinea 2010. Et undervisningsmateriale og en antologi med tekster, der inspirerer til arbejdet med et historisk perspektiv på kønsidentitet og kønsopfattelse.

- *Sex, krop og kærlighed*, af Nanna Bay, Gyldendal Viden, Gyldendal 2014. Findes på CFU
- *Sæt spot på homofobi med din klasse*, Amnesty International, 2012. Undervisningsmateriale om homofobi. Kan downloades hos www.amnesty.dk
- *Kend din kropspolitik, undervisningsmateriale om kropsnormer og idealer*, af Morten A. Skydsgaard og Line Stald (red.), Steno Museet 2011. Læs mere om materialet, der kan bestilles og findes som e-bog her: www.sciencemuseerne.dk/steno-museet/oplevelser-paa-museet/udstillinger/kaere-krop-svaere-krop/kend-din-krops-politik/

Fiktion

- *Plastic*, af Mette Thomsen, Lindhardt og Ringhoff 1995, uddrag s. 9-31. Romanen tematiserer emner som kropsidealer, selvscenestættelse og livet set fra overfladen. I romanuddraget, som er romanens første kapitel, introduceres Mona, hvis verden er præget af drømmen om det perfekte liv kontra den mindre perfekte virkeligheds kendsgerninger. Særligt romanens tema er interessant for det danskfaglige arbejde med kroppen og samfundsforankrede kropsidealer. Hvordan kommer de til udtryk i værket og i samfundet? Og hvilken betydning har de for vores selvforståelse? Findes på www.mitCFU.dk
- *Catwalk*, af Jesper Wung-Sung, Fra Tretten tynde teenagere, Dansk lærerforeningens forlag 2011. Novelle hvor hovedpersonerne går hele vejen i forhold til at opnå den ideelle krop og den opmærksomhed, der følger med. Novellen anvender humor, fantastisk realisme, ironi og overtydelighed som virkemidler for at understrege kropsfikseringens absurditet. Ved at arbejde analytisk med novellens fremstillingsformer og virkemidler kan det tematiske arbejde med emner som kropsidealer og kropsideantitet understøttes. Findes på www.mitCFU.dk
- *Nej, jeg bliver aldrig undertøjsmodel*, af Lone Hørslev, Fra Lige mig, Gyldendal 2007. Digt om kroppens splitelse mellem samfundsmæssige kropsidealer og de ydre værdier kontra kroppens egentlige væsen, lyster, funktioner og drifter. Digtet kan gennem den litterære analyse af for eksempel billedsproget åbne op for en diskussion omkring kroppens betydning og funktion i forhold til både kultur og natur, samfund og biologi.
- *Sår*, Naja Marie Aidt, Fra Bavian, Gyldendal 2006. I novellens fortælleforhold suspenderes kønnet, så der sås tvivl om fortællerens køn. Dette litterære virkemiddel kan i undervisningen danne et udgangspunkt for refleksion over kønnets betydning i en tekst og læserens indbyggede forventninger til køn. Findes på www.mitCFU.dk
- *Hun ser godt ud*, Vita Andersen, Fra Tryghedsnarkomaner, Gyldendal 1977. I dette digt fra 1970'erne præsenteres et kvindesyn gennem kvindens samfundsprægede blik på sig selv. Digtet rummer muligheder for at arbejde med et mere historisk perspektiv på kvinders position og kvindesyn, men trækker samtidig dybe og genkendelige spor til nutiden og bevarer dermed sin aktualitet. Kan suppleres af andre tekster fra samme forfatter, for eksempel fra novellesamlingen "Hold kæft og vær smuk".
- *Min fucking familie*, af Ina Bruh, Høst 2009, Uddrag s. 16-37. Om Christoffer der er transperson og del af en familie, der har svært ved at acceptere ham som den han er. Findes på www.mitCFU.dk.
- *Buresøfortællinger*, digt s. 61-62, af Dy Plambeck, Gyldendal 2005. I digtet uden titel optræder en jeg-for-tæller, der udtrykker forvirring over sit køn og sin seksualitet. Digtet kan åbne op for samtale omkring følelser og forvirring i barndom og pubertet i forhold til seksualitet. Digtets fokus på transkønnethed og eksistensen af flere end to køn kan desuden åbne op for refleksion omkring køn og seksualitet mere generelt.
- *Franz Pander*, Herman Bang, Fra Excentriske noveller, Gyldendal 1914. Novellen om Franz Pander af kanonforfatteren Herman Bang foregår i slutningen af 1800-tallet og beskriver homoseksualitetens udfordringer i en tid, hvor den afvigende karakter gøres til et forstyrrende element for den samfundsmæssige optræden.
- *Syndfloden over Norderney*, Novelleuddrag: "Calypso historie" s. 213-233. Fra Syv Fantastiske Fortællinger. Gyldendal 1961. Et novelleuddrag fra kanonforfatteren Karen Blixen, hvor historien om den unge Frøken Calypso fortælles. Frøken Calypso vokser op i et homoseksuelt miljø og har svært ved at finde sine feminine sider.

- *Proforma*, af Sanne Søndergaard, Gyldendal 2011. Ungdomsroman om kærlighed og udfordringerne ved at springe ud som homo. Vennerne Lukas og Siv udgiver sig for at være kærester, men i virkeligheden dækker de over deres egentlige seksualitet. Findes på www.mitCFU.dk
- *Når mænd elsker mænd*, og kvinder elsker kvinder. Udvalgt af Peter Legård Nielsen. Forum 2003. Antologi med fortællinger om homoseksualitet gennem 160 år skrevet af danske forfattere som for eksempel Suzanne Brøgger, Christian Kampmann, Johannes V. Jensen og Kirsten Thorup. Novellerne og romanuddragene skildrer forskellige tiders holdninger til bøsser og lesbiske. Ved at foretage nedslag i fortællingerne kan de benyttes i undervisningen til at skabe et historisk og kronologisk overblik over homoseksualiteten, som den gennem tiden er blevet repræsenteret i litteraturen.
- *Drengen med stjerneaster*, af Thomas Lagermann Lundme, Carlsen 2004. En kærlighedshistorie fortalt af hovedpersonen Morten, der langsomt erkender sin seksualitet, da han forelsker sig i den ældre Thies. Ungdomsromanen tematiserer, hvor forvirrende det kan være at finde sin seksualitet. Kan bruges i undervisningen til refleksion over, hvordan man egentlig lærer sin seksualitet og sine følelser at kende. Den kan eventuelt sammenlignes med den noget ældre ungdomsroman "Min ven Thomas" af Kirsten Holst (Gyldendal 1987), der ligeledes tematiserer heteroseksualitet, homoseksualitet og venskab.
- *Elin under havet*, Sofia Malmberg, Høst & Søn 2013. Grafisk roman om et seksuelt overgreb på en ung kvinde. Findes på www.mitCFU.dk
- *Wenni i spejlet*, Bent Haller, Høst & Søn 2014. Gyserroman om en ung piges søgen efter identitet. Findes på www.mitCFU.dk
- *Sommerdrengene*, Rebecca Bach-Lauritsen, Høst & Søn 2013. Roman om to unge teenagepigers sommer. Findes på www.mitCFU.dk
- *Drengene*, Jessica Schiefauer, Høst & Søn 2014. Roman om de tre venner, Kim, Bella og Momo – med et queer twist. Findes på www.mitCFU.dk

Sagprosa

- *Personlige historier om køn og seksualitet*, Sex & Samfund 2011, på www.bedreseksualundervisning.dk
- *Porno*, tema om porno på www.sexlinien.dk
- *Den forbandede kærlighed*, 14 fortællinger fra unge homoseksuelle med anden etnisk baggrund end dansk. Bogen rummer desuden mindre artikler med fakta, baggrundsviden og spørgsmål, der fra forskellige vinkler relaterer sig til de unges historier; og til homoseksualitetens historie generelt. Fortællingerne og artiklerne lægger op til refleksion, dialog og eftertanke. www.denforbandedekærlighed.dk. Bogen kan købes hos Sex & Samfunds webshop, www.sexogsamfund.dk/webshop

Film og tv

- *Homoseksualitet og identitet*, temapakke fra Filmcentralen med en række film om homoseksualitet og identitet med tilhørende undervisningsvejledning. www.filmcentralen.dk
- Film om køn, krop og seksualitet på Sex & Samfunds elevwebsite til udskolingen, www.sexfordig.dk
- Tema om køn og kønsroller på DR Skole, www.dr.dk/skole.
- *Fucking Åmål*, svensk ungdomsfilm af Lukas Moodysson, 1998. Om 14 årige Elins forelskelse og følelser for den to ældre Agnes. Filmen berører temaer som det svære forhold til forældrene (der aldrig forstår noget), mobning, alkohol og piller, fester, selvmordstanker, skoletræthed, de svære uddannelsesplaner, den seksuelle debut og ensomhed. Find undervisningsmateriale til filmen på www.Filmcentralen.dk. Findes på www.mitCFU.dk
- *Det går nok over*, Svensk dokumentar med danske undertekster af Cecilia Neant-Falk, 2003. Filmen handler om 14-årige My, der forelsker sig i Scully fra tv-serien X-Files. Men ingen må vide det. For hvordan fortæller man sin familie og alle vennerne, at man er lesbisk? Filmen med tilhørende undervisningsmaterialer findes hos Filmcentralen www.filmcentralen.dk
- MIX Copenhagen LesbianGayBiTrans Film Festival viser film om køn, seksualitet, krop og kærlighed. Læs mere om festivalen og download MIX Skolefilms nye, gratis undervisningsmateriale på <http://www.mix->

copenhagen.dk/da/skolefilm-0

- *Supervoksen*, dansk spillefilm, 2007, 88 min. Filmen skildrer tre 15-årige pigers energiske og grænsesøgende udforskning af seksualiteten. For veninderne Rebekka, Claudia og Sofie fører en uskyldig leg på internettet og en stribe pjattede nøgenbilleder på mobiltelefonen til en række sindsoprivende og ukontrollable begivenheder. Findes på www.mitcfu.dk

Andre links

- *Ligelyst*, fotoudstilling, der sætter fokus på den mangfoldige seksualitet og den mangfoldige krop www.ligelyst.dk
- LGBT Danmark, Landsforeningen for bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoner. Se eksempelvis Den Lille grønne om LGBT, der handler om kønsidentitet og seksuel orientering. www.lgbt.dk

Rådgivningssites til unge

- www.sexlinien.dk, rådgivning for unge om krop, køn, seksualitet, kærester, sex og seksuel sundhed
- www.etniskung.dk, rådgivning for unge med etnisk minoritetsbaggrund
- www.sabaah.dk, rådgivning for LGBT unge med etnisk minoritetsbaggrund
- www.ungdomstelefonen.dk, rådgivning for unge om transkønnethed, homo- og biseksualitet.

Inspiration til underviseren

- *Åbne og lukkede døre*: en antologi om køn i pædagogik, Ane Kirk, Katrine Scott, Karoline Siemens og Anne Wind (red.), Frydenlund, 2010.
- *Køn og skole*, Temanummer af Unge Pædagoger, nr. 1, 2008
Indeholder artikler om køn og skole skrevet af danske og udenlandske kønsforskere, lærebogsforfattere og en artikel af daværende ligestillingsminister og undervisningsminister.
- *Kønnet i pædagogikken*, Temanummer af Dansk Pædagogisk Tidsskrift, nr. 2, 2008
- *Kønsforskelle, hjerne og kognition*, Christian Gerlach, Dansk Pædagogisk Tidsskrift nr. 2, 2008
Christian Gerlach, der er tidligere seniorforsker ved Rigshospitalets Neurobiologisk Forskningsenhed, og nuværende forskningsleder ved Learning Lab Denmark, DPU, gennemgår i artiklen den eksisterende viden om kønsforskelle i neuroanatomi og kognition.

Færdigheds- og vidensområde: SEKSUELLE RETTIGHEDER

	IDEER TIL INDHOLD	IDEER TIL AKTIVITETER
Færdighedsmål: <i>Eleven kan diskutere seksuelle rettigheder i Danmark og globalt</i> Vidensmål: <i>Eleven har viden om rettigheder relateret til krop, køn, seksualitet og familie</i>	• Hvad er de seksuelle rettigheder? • Hvad betyder de seksuelle rettigheder for unge i Danmark og resten af verden? • Hvordan kommer de seksuelle rettigheder til udtryk i unges hverdag i Danmark? • Hvordan kommer de seksuelle rettigheder til udtryk i den danske lovgivning? • Hvilke dilemmaer knytter sig til rettigheder i forhold til krop, køn, seksualitet og familie? • Hvordan kan unge i Danmark bidrage til, at de selv og andre unge får opfyldt de seksuelle rettigheder?	• Dialog om de seksuelle rettigheder med afsæt i film og quizzer om de seksuelle rettigheder på www.sexfordig.dk • Dilemmaøvelser og cases om dilemmaer knyttet til de seksuelle rettigheder. • Prioriteringsøvelse om de seksuelle rettigheder fra Uge Sex temamateriale "Sammen om Sundhed og trivsel" til 7.-9. klasse, Sex & Samfund, 2015. Tal om "de seksuelle rettigheder", hvad de betyder konkret i danske unges liv, og hvilke handlemuligheder man har, hvis man oplever, at ens rettigheder ikke overholdes. • Undersøg hvordan homo- og biseksuelles samt transpersoners rettigheder har udviklet sig gennem de sidste 100 år. Opstil visioner og konkrete initiativer, der kan bidrage til at alle, uanset seksualitet, får deres seksuelle rettigheder opfyldt. • Undersøg den historiske baggrund for retten til fri abort i Danmark og diskuter, hvad retten til abort og prævention har betydet for unges ret til at bestemme over egen krop. • Undersøg hvordan problemstillinger om de seksuelle rettigheder kommer til udtryk i unges spørgsmål på forskellige rådgivningssites for unge. • Undervisning med afsæt i undervisningsmateriale om de seksuelle rettigheder fra Red Barnet og Sex & Samfund på www.rettetilmig.dk • Projektarbejde om forskelle og ligheder mellem unges muligheder for at få opfyldt de seksuelle rettigheder i Danmark og andre steder i verden. Undersøg, hvad eksempelvis regeringen og danske NGO'er gør for at sikre, at unge i Danmark og andre steder i verden får opfyldt deres seksuelle rettigheder. Dialog om handlemuligheder, hvis man som ung i Danmark vil gøre noget konkrete for at styrke de seksuelle rettigheder for unge i Danmark og/eller andre steder i verden. • Undervisning med afsæt i undervisningsmaterialet "Børn har ret... til at kende deres rettigheder", fra Red Barnet.

FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN		DEN ÅBNE SKOLE
Tværfaglige muligheder: <i>Historie, dansk, samfundsfag, engelsk, understøttende undervisning</i>	- Sundhedsplejersken gennemfører individuelle sundhedssamtaler på 9. klassetrin. Inddrag sundhedsplejersken i dialog om, hvordan lokale tendenser fra sundhedssamtalerne og skolens trivselsundersøgelse kan inddrages i konkrete undervisningsforløb. - Sundhedsplejersken skal tilbyde sundhedspædagogiske aktiviteter på 8. klassetrin. Tal med sundhedsplejersken om, hvad der er relevant for klassen og hvordan lærer og sundhedsplejerske kan samarbejde omkring et forløb.	- Book et gratis besøg til sex & Samfunds supplerende seksualundervisning til henholdsvis 6. 7, 8 og 9. klasse. Undervisningen varetages af ung-til-yngre undervisere og varer 2 timer. Book undervisning på telefon 33 93 10 10. - Få et gratis besøg fra Normstormerne. Unge fra Normstormerne underviser klassens elever i 2 timer om normer for køn og seksualitet. Book besøget ved henvendelse til Sex & Samfund på telefon 33 93 10 10.

Forslag til materialer og henvisninger

Undervisningsmateriale

- Grænser*, Uge Sex temamateriale 2014, Undervisningsmateriale med konkrete øvelser (Eksempelvis vurderingsøvelser, dilemmaøvelser, spil, film mm.) til undervisningen om grænser og rettigheder. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- Sundhed og trivsel*, Uge Sex temamateriale 2015. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- Køn*, Uge Sex Temamateriale 2012 til 7.-9. klasse. Undervisningsmateriale med konkrete øvelser (Eksempelvis vurderingsøvelser, dilemmaøvelser, spil, film mm.) til undervisningen om køn, normer for køn og kønsroller. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- Uge Sex Grundmateriale*, Undervisningsmateriale, der blandt andet indeholder dilemma- og caseøvelser om de seksuelle rettigheder samt en øvelse med et historisk perspektiv på retten til abort. Fås gratis ved henvendelse til ugesex@sexogsamfund.dk eller ved tilmelding til Uge Sex-kampagnen på www.ugesex.dk
- Børn har ret til... at kende deres rettigheder*, Red Barnet 2014. Kan bestilles og downloades fra www.mega-fonen.redbarnet.dk
- Megafonen*, Red Barnets undervisningsportal om børn og unges rettigheder med tekster, film og opgaver. www.mega-fonen.redbarnet.dk
- Sæt spot på homofobi med din klasse*, Amnesty International, 2012. Undervisningsmateriale om homofobi. Kan downloades hos www.amnesty.dk

Fiktion

- Elin under havet*, Sofia Malmberg, Høst & Søn 2013. Grafisk roman om et seksuelt overgreb på en ung kvinde. Findes på www.mitCFU.dk

Sagprosa

- Personlige historier med tematikker om de seksuelle rettigheder, Sex & Samfund, 2011. Findes på Sex &

Samfunds undervisningssite www.bedreseksualundervisning.dk

- Engelsksproget deklARATION om Sexual Rights: www.ippf.org
- *Den forbandede kærlighed*, 14 fortællinger fra unge homoseksuelle med anden etnisk baggrund end dansk. Bogen rummer desuden mindre artikler med fakta, baggrundsviden og spørgsmål, der fra forskellige vinkler relaterer sig til de unges historier; og til homoseksualitetens historie generelt. Fortællingerne og artiklerne lægger op til refleksion, dialog og eftertanke. www.denforbandedekærlighed.dk. Bogen kan købes hos Sex & Samfunds webshop, www.sexogsamfund.dk/webshop

Film og tv

- Film om de seksuelle rettigheder på Sex & Samfunds elevwebsite til udskolingen www.sexfordig.dk
- Interviews med unge om de seksuelle rettigheder på www.rettentilmig.dk

Andre links

Rådgivningssider til unge:

- www.sexlinien.dk, rådgivning for unge om krop, køn, seksualitet, kærester, sex og seksuel sundhed
- www.etniskung.dk, rådgivning for unge med etnisk minoritetsbaggrund
- www.sabaah.dk, rådgivning for LGBT unge med etnisk minoritetsbaggrund
- www.ungdomstelefonen.dk, rådgivning for unge om transkønnethed, homo- og biseksualitet

Eksempler på organisationer der arbejder med rettigheder på globalt plan

- Sex & Samfund, www.sexogsamfund.dk
- Aidsfondet, www.aidsfondet.dk
- Red Barnet, www.redbarnet.dk
- Axis, www.axisngo.dk
- Mellemfolkeligt Samvirke: www.ms.dk
- Amnesty International: www.amnesty.dk
- Institut for menneskerettigheder: www.menneskeret.dk

